

ĐƯA KHOA HỌC KỸ THUẬT PHỤC VỤ TÍCH CỰC VÀ CÓ HIỆU QUẢ HƠN CÔNG TÁC CẢI TIẾN QUẢN LÝ

Tham luận của đồng chí PHAN-ĐÌNH-DIỆU,
đại biểu Thái-bình.

Kính thưa Đoàn chủ tịch,

Kính thưa các đồng chí đại biểu Quốc hội,

Cải tiến quản lý kinh tế là một vấn đề cấp bách mà tất cả chúng ta đều quan tâm. Những hiện tượng khuyết điểm trong công tác tổ chức quản lý và chỉ đạo thực hiện là điều mà hầu như mọi người đều thấy. Tuy nhiên, phân tích thực chất của những khuyết điểm đó, hiểu rõ những đặc điểm bản chất của công tác quản lý trong thời đại ngày nay để từ đó tìm được các biện pháp cải tiến có hiệu quả thì lại là một việc hết sức phức tạp và khó khăn. Dưới đây, với nhận thức của một cán bộ khoa học kỹ thuật, chúng tôi xin mạnh dạn góp một vài ý kiến nhỏ.

Chúng tôi hoàn toàn đồng ý với những phân tích các khuyết điểm được nêu trong báo cáo của Chính phủ về các mặt vận dụng các quy luật kinh tế của chủ nghĩa xã hội, về công tác kế hoạch hóa, và về tổ chức quản lý và chỉ đạo thực hiện.

Vận dụng sáng tạo các quy luật kinh tế của chủ nghĩa xã hội phù hợp với đặc điểm nước ta để định ra các chính sách đúng đắn là một việc có ý nghĩa quyết định đối với toàn bộ sự phát triển kinh tế. Bảo lụt tàn phá ruộng đồng, sức mạnh khắc nghiệt của thiên nhiên là điều mà ta chưa thể hoàn toàn khắc phục được. Nhưng hẳn là có những chính sách kinh tế cần được xem xét lại khi mà những người công nhân và nông dân vốn rất cần cù của chúng ta chưa phấn khởi sản xuất.

Về một ý nghĩa nào đó mà nói, quy luật kinh tế cơ bản của chủ nghĩa xã hội xác định mối quan hệ giữa lợi ích của toàn xã hội với quyền lợi của từng thành viên trong xã hội. Lợi ích của toàn xã hội sẽ đạt được khi mỗi người lao động nhìn thấy trong lợi ích đó có cả những quyền lợi chính đáng của mình, và do vậy mà phấn khởi làm việc.

Dù khi định các chính sách, ta mong muốn mang lại lợi ích tối đa cho toàn xã hội, nhưng nếu không vận dụng được đúng đắn các quy luật kinh tế, thì nhiều khi kết quả sẽ là ngược lại.

Trong việc định các chính sách, xây dựng các kế hoạch cũng như trong tổ chức và chỉ đạo thực hiện, phải chăng chúng ta đã nhiều khi để cho các mong muốn chủ quan, các tính toán sơ lược cùng các biện pháp hành chính thay thế việc vận dụng một cách khoa học các quy luật kinh tế và đánh giá tình hình khách quan? Đối tượng kinh tế — xã hội là cực kỳ phức tạp, khi ta không đủ khả năng đề kháng chế, đề điều khiển cái phức tạp đó, thì

không có cách gì khác hơn là áp đặt lên nó những biện pháp chủ quan và sơ lược. Và dùng cái sơ lược để khống chế cái phức tạp thì không những không thể khống chế được, mà cuối cùng có thể bị cuốn vào tình trạng hỗn loạn là xu thế tự phát của cái phức tạp không được khống chế. Trong thời đại ngày nay, việc khống chế cái phức tạp đó không chỉ là mối quan tâm của các nhà lãnh đạo, các nhà kinh tế và xã hội học, mà còn là mối quan tâm của nhiều ngành khoa học kỹ thuật.

Trong thời đại chúng ta, việc sản xuất có tính chất xã hội hết sức rộng rãi. Cũng là hạt gạo, nhưng trong mỗi hạt gạo ngày nay không chỉ có mồ hôi của một nông dân cá biệt, mà còn có sự đóng góp của những người công nhân làm ra máy móc, phân bón, của những nhà khoa học tìm ra cách chọn giống, trừ sâu, v.v... Tính xã hội của sản xuất càng tăng, thì cơ cấu tổ chức của các quá trình sản xuất xã hội càng phức tạp, các mối quan hệ giữa các bộ phận của quá trình đó càng đa dạng, và sự phân công lao động trong xã hội cũng có những thay đổi rất lớn. Theo một quan niệm cũ, ta thường chỉ xem những người lao động trong các nhà máy hay trên đồng ruộng mới là trực tiếp sản xuất ra của cải vật chất. Nhưng thực tế, trong hệ thống kinh tế -- sản xuất ngày nay, quá trình sản xuất ra miếng cơm tấm áo chũra đựng những hình thái vận động vật chất phong phú hơn nhiều, trong đó ngoài những dạng biến đổi chất liệu và năng lượng mà ta đã từng quen và dễ thấy, còn có -- và hết sức quan trọng -- những dạng biến đổi thông tin chứa đựng trong các hoạt động tổ chức, quản lý, điều hòa, phối hợp, v.v... và như vậy, hoạt động quản lý đảm nhiệm một phần rất quan trọng trong toàn bộ sự vận động vật chất của quá trình làm ra của cải, cần phải được xem là một loại hoạt động *trực tiếp*, chứ không phải là gián tiếp trong quá trình sản xuất ra của cải xã hội. Và ta không lấy làm lạ, nếu như sản xuất xã hội càng phát triển, thì cơ cấu và hoạt động quản lý càng mở rộng thêm, chứ không phải là thu hẹp lại. Xin lấy một ví dụ : nếu ta chia lực lượng lao động xã hội ra 4 khu vực : nông nghiệp, công nghiệp, phục vụ và thông tin thì phân phối lực lượng lao động ở Mỹ năm 1860 là 40%, 37%, 17% và 6%, còn đến năm 1970 là : 4%, 27%, 23% và 46% lực lượng lao động làm việc trong khu vực « thông tin » này bao gồm các hoạt động nghiên cứu, giảng dạy và tổ chức, quản lý sản xuất và xã hội.

Như vậy, mỗi thành viên trong xã hội nói chung đều tham gia ở một khâu nhất định trong toàn bộ quá trình sản xuất của xã hội ; số người đứng ở khâu cuối cùng để làm ra sản phẩm cuối cùng (như thóc gạo, máy móc) không nhiều, nhưng bất kỳ người nào ở khâu nào cũng phải được xác định dạng sản phẩm của mình. Nếu đối với người nông dân, sản phẩm là thóc gạo, với người công nhân, sản phẩm là máy móc, thiết bị, thì đối với người quản lý, người lãnh đạo, sản phẩm phải là các biện pháp tổ chức và chỉ đạo, các chỉ thị, mệnh lệnh. Và như vậy, theo lẽ công bằng, nếu ta đã có quy định cụ thể là người công nhân phải ^{trở} đền bù và trừng phạt như thế nào khi làm ra nhiều phế phẩm, thì tưởng cũng nên có quy định cần phải trừng phạt như thế nào đối với những cán bộ lãnh đạo và quản lý làm ra quá nhiều phế phẩm. Hiện nay, trong nhiều lĩnh vực hoạt động của chúng ta, chúng ta không xác định được cái dạng sản phẩm cần phải có cho mỗi thành viên, do đó thật rất khó để xác định được cho rõ là ai làm tốt, ai làm xấu. Và vì vậy, cũng dễ thấy rằng hầu như tất cả chúng ta đều rất dễ dãi thừa nhận rằng « ta » có nhiều khuyết điểm, dễ dãi vì vẫn hàm ý rằng trong cái « ta » đó không có « tôi »!

Tuy nhiên, cũng cần công bằng mà nói rằng, nếu người công nhân không sản xuất ra ở trực hay vòng bi bằng bàn tay không của mình, thì hầu như hiện nay mọi người làm công tác quản lý của ta đều đang phải sản xuất ra sản phẩm của mình chỉ bằng đôi tay và cái

đầu « trời cho », chứ không có bất kỳ một thứ công cụ hỗ trợ nào khác. Bằng kinh nghiệm và năng khiếu bẩm sinh, ta có thể quản lý tốt một gia đình, một đơn vị sản xuất nhỏ, nhưng quả thực khó mà quản lý tốt cả một nền sản xuất hiện đại. Quản lý là một nghệ thuật, nhưng ngày nay, nó không chỉ là nghệ thuật mà còn là khoa học và kỹ thuật. Ta hết sức tôn trọng tính nghệ thuật của quản lý, tức là tôn trọng cái khả năng cảm thụ và hành động theo tất yếu khi cái tất yếu chưa được nhận thức dưới dạng quy luật, thì phải chăng ta cũng cần tôn trọng cái mà ta đã và sẽ nhận thức được dưới dạng quy luật, tức là tính khoa học. Với trình độ hiện nay, khoa học chưa lý giải được tất cả các bài toán phức tạp của quản lý, nhưng nó cũng đã cho ta nhiều nhận thức sâu sắc và nhiều phương pháp có hiệu lực có thể phục vụ tốt cho công tác quản lý. Và hiện nay, bản thân khoa học cũng đang có những cố gắng rất to lớn nhằm tiếp cận đến những cái phức tạp nhất của các hệ thống kinh tế - xã hội. Cùng với khoa học là các thành tựu của kỹ thuật. Các phương tiện truyền tin, các máy tính điện tử đang giúp cho con người nâng cao khả năng thu thập, lưu trữ, truyền đạt và xử lý thông tin lên hàng vạn, hàng triệu lần. Cũng xin lấy một ví dụ: chỉ tính trong khu vực hoạt động kinh tế ở nước Pháp năm 1978 này, người ta đang sử dụng 31.705 máy tính điện tử với trị giá hơn 42 tỷ Francs, và chỉ riêng trong các cơ quan hành chính xung quanh các bộ, người ta đang sử dụng 1.940 máy tính điện tử với trị giá 4.731 triệu Francs!

Có thể có câu hỏi: vậy thì ở nước ta mấy lâu nay khoa học kỹ thuật đã giúp được gì cho công tác quản lý? Vâng, đây cũng là một câu hỏi làm chúng tôi rất dầy dứt. Nhưng xin các đồng chí hiểu cho rằng nếu ở ta việc ứng dụng chưa có kết quả bao nhiêu thì là vì nhiều lý do, trong đó có những khuyết điểm của anh em khoa học kỹ thuật chúng tôi, chứ tuyệt nhiên không phải vì chính bản thân khoa học kỹ thuật. Và chẳng cần nói một điều có tính chất nguyên lý: khoa học kỹ thuật có thể phục vụ tốt công tác quản lý kinh tế không phải khi nó được đặt nằm bên cạnh người quản lý mà phải là khi nó nằm trong tay, nó chứa trong đầu người quản lý.

Với những nhận thức như trên về bản chất của công tác quản lý và với những tiến bộ khoa học kỹ thuật hiện đại, chúng tôi tin rằng khoa học kỹ thuật có thể phục vụ một cách đắc lực và có hiệu quả trong tất cả mọi khâu quản lý kinh tế và xã hội ở nước ta với những cách thức và mức độ khác nhau, chẳng hạn nó giúp cho ta những quan điểm nhìn nhận mới, những phương pháp phân tích khoa học trong việc vận dụng sáng tạo các quy luật kinh tế của chủ nghĩa xã hội để định ra các chính sách và chế độ-quản lý, nó cho ta các phương pháp xử lý, các công cụ lưu trữ, tìm kiếm và chế biến thông tin có hiệu quả trong các khâu làm kế hoạch và chỉ đạo thực hiện, v.v...

Để thực hiện được điều đó, chúng tôi đề nghị cần phải có những biện pháp để trước hết làm cho các cán bộ lãnh đạo và quản lý của chúng ta nắm được những kiến thức cơ bản về khoa học kỹ thuật xử lý thông tin hiện đại, biết được khoa học kỹ thuật có thể giúp cho công tác quản lý của mình những gì, do đó mà chủ trì việc ứng dụng khoa học kỹ thuật vào công tác quản lý; cần phải phối hợp các cơ quan nghiên cứu về kinh tế, xã hội và các cơ quan khoa học kỹ thuật tiến hành việc nghiên cứu các đề tài lớn phục vụ những nhu cầu bức thiết nhất của công tác cải tiến quản lý như việc định các chính sách, đánh giá hiệu quả của các chính sách kinh tế, các bài toán về kế hoạch và tổ chức quản lý, v.v... đồng thời cần phải tăng cường trang bị cơ sở vật chất - kỹ thuật cho công tác quản lý, nghiên cứu để có một chính sách thích hợp cho việc trang bị kỹ thuật các phương tiện truyền

tin và xử lý thông tin phục vụ việc quản lý kinh tế và sản xuất ở trung ương, các ngành cho đến các xí nghiệp và hợp tác xã. Về vấn đề này, chúng ta cần xem việc trang bị một máy tính điện tử cho một cơ quan quản lý kinh tế cũng có lý và cũng cần thiết như trang bị một máy phay, một máy tiện cho một xưởng cơ khí.

Công tác cải tiến quản lý kinh tế và xã hội là hết sức phức tạp và khó khăn, chắc chắn là rồi năm nào chúng ta cũng còn phải đề cập tới. Chúng tôi xin chúc sao cho mỗi lần đề cập đến, thì dù là khó khăn sẽ là khó khăn mới; dù là khuyết điểm sẽ là khuyết điểm mới, chứ không phải mỗi lần chúng ta lại nhắc lại những khó khăn thiếu sót cũ đề rồi nhìn thấy trước là lần sau cũng sẽ còn những khó khăn và thiếu sót đó. Và trong sự nghiệp hết sức khó khăn này, chúng ta cần làm cho khoa học kỹ thuật có những đóng góp tích cực và có hiệu quả hơn.

Cuối cùng tôi xin nói thêm một điều là nền khoa học kỹ thuật của ta — trong lĩnh vực liên quan đến quản lý cũng như trong nhiều lĩnh vực khác — hiện còn như một thiếu niên chưa đến tuổi trưởng thành, xin cho nó được ạn thêm đề chóng lớn, chứ đừng vì nó chưa có sức làm được việc lớn mà bị bỏ quên.

Xin chân thành cảm ơn các vị đại biểu.